

Ομάδα Μελέτης και Σκέψης «Μεταβίβαση-Αντιμεταβίβαση»

Εποπτεία: Σάββας Μπακιρτζόγλου

Δεκέμβρης 2019

Σπουδή επί του άρθρου «WINNICOTT D.W. (1896-1971) Λονδίνο, Ε. Αθανασιάδου» που περιλαμβάνεται στο **Συλλογικό** εγχειρίδιου **Μεταβίβαση-Αντιμεταβίβαση(2001)**, επιμέλεια **Βεργοπούλου Θ.** Χατζηνικολή, Αθήνα

Ελεύθερη Απόδοση-Προσθήκες: **Σαμπίνα Τσαμπικάκη**-εκπαιδευτικός πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.

Donald Woods Winnicott: Βρετανός παιδίατρος και ψυχαναλυτής. Γεννήθηκε στο Plymouth το 1896 και πέθανε στο Λονδίνο το 1971. Ασχολήθηκε με τη συναισθηματική εξέλιξη του παιδιού. Το όνομά του συνυφασμένο με το Μεταβατικό Πεδίο και το Μεταβατικό Αντικείμενο-την κατάκτηση του μη Εγώ στην εξωτερική πραγματικότητα.

Κατά τον Winnicott, στις αναλύσεις των οριακών, οι ερμηνείες δεν επαρκούν. Θεωρεί αναγκαία σ' αυτές τις περιπτώσεις την παλινδρόμηση στην «εξάρτηση» μέσα στην αναλυτική σχέση και όχι μόνο στη μεταβίβαση για να μπορεί να υπάρξει στη συνέχεια η λύση της αμυντικής παντοδυναμίας αυτών των ασθενών.

Η **παλινδρόμηση** (regression) και η **εξάρτηση** (dependence) αποτελούν για τον Winnicott ουσιαστικές στιγμές στην πορεία ενός ατόμου και στην πορεία μιας θεραπείας. Η ανάλυση λοιπόν συνιστά ένα φαινόμενο παλινδρομικό και εξαρτητικό.

Για να χρησιμοποιηθεί ο όρος μεταβίβαση με την κλασική της έννοια, ο αναλυόμενος θα πρέπει να βρίσκεται σε ένα επίπεδο σχετικής ψυχικής ωριμότητας.

Εδώ υπεισέρχεται η έννοια της **δεκτικότητας**. Το μεταβιβαστικό φαινόμενο προϋποθέτει την ικανότητα του αναλυόμενου να παθητικοποιείται, να θηλυκοποιείται, να γίνεται δηλαδή δεκτικό. Οι οριακοί δυσκολεύονται να εξαρτηθούν και να παλινδρομήσουν, δύο συνιστώσες οι οποίες συνθέτουν το χαρακτηριστικό της **υποβολιμότητας**. Η ανάλυση είναι μια συνθήκη υποβολής- εάν ο αναλυόμενος δεν αφήνει είσοδο στο αντικείμενο (στον αναλυτή), τότε το αυτό δεν μπορεί να αποκτήσει πρόσβαση εντός του. Εάν ο οργανισμός αδυνατεί να λειτουργήσει αμφιφυλόφιλα, αδυνατεί να δεχθεί, να επηρεαστεί, και ως εκ τούτου, να γονιμοποιηθεί από το αντικείμενο ώστε να μπορέσει εν συνεχεία να γεννηθεί η γνώση. Εδώ ακριβώς τέμνεται η θεματική των θηλυκών ταυτίσεων με τη ακαμψία οριακού τύπου. Η δυσκολία στις θηλυκές ταυτίσεις σημαίνει δυσκολία να κινείται κανείς ψυχικά αμφιφυλόφιλα. Αντικαθιστάται τότε το δίπολο **ενεργητικότητα-παθητικότητα**

(το αρσενικό στοιχείο «κάνει» ενώ το θηλυκό στοιχείο, σε άντρες και γυναίκες, «είναι») με το δίπολο **ενεργητικότητα-εξάντληση**. Κινούμενος μόνο ενεργητικά κανείς (φαλλικός ναρκισσισμός), δεν μπορεί να προσλάβει τίποτα. Το μεταβιβαστικό φαινόμενο, όμως, έγκειται ακριβώς εκεί, στην ικανότητα για πρόσληψη και γονιμοποίηση. Η δεκτικότητα θα σήμαινε ηττοπάθεια- οι εξαιρετικά ισχυρές άμυνες θα κατέρρεαν. Γι' αυτό και στον άλλο πόλο της ενεργητικότητας βρίσκεται η εξάντληση. Ο οργανισμός εξαντλείται διότι δεν είναι φιλικός στη στάση. Αν σταθεί, θα σκεφτεί. Και αν σκεφτεί, τότε θα δει την έλλειψή του. Αυτό θα ήταν ένα βαθύτατο πλήγμα στην αυταπάτη της παντοδυναμίας του-θηλυκοποίηση θα σήμαινε ακρωτηριασμός, ευνουχισμός. Ο οργανισμός λοιπόν που δε διάκειται φιλικά στο θηλυκό στοιχείο, δυσκολεύεται να δεχθεί, άρα να εξαρτηθεί και, επομένως, να γονιμοποιηθεί. Αδυνατεί να παλινδρομήσει και να συμμετάσχει στο παιχνίδι των ελεύθερων συνειρμών.

Κατά τους ελεύθερους συνειρμούς, όπως και στο συμβολικό όνειρο, η ενέργεια μετακινείται ελεύθερα από μια παράσταση σε άλλη. Και οι δύο αυτές καταστάσεις είναι εκφάνσεις πρωτογενούς διαδικασίας, αντλούν δηλαδή περιεχόμενο από το ασυνείδητο, ακολουθούν ελεύθερη ροή και υπακούουν στην αρχή της ευχαρίστησης (σε αντίθεση με την κατάσταση εγρήγορης, συνθήκη δευτερογενούς διαδικασίας, κατά την οποία η ροή είναι πιο ελεγχόμενη και τείνει/κινείται προς την αρχή της πραγματικότητας).

Εν απουσία ελεύθερων συνειρμών, δεν μπορεί να υπάρξει νεύρωση μεταβίβασης. Ως νεύρωση ορίζεται η εγκατάσταση, με παθολογικό τρόπο, ενός φαινομένου που χαρακτηρίζεται από διαχρονία. Ο αναλυόμενος φέρει επιθυμίες και συγκινήσεις που πηγάζουν από παρελθούσα ζωή, οι οποίες ενεργοποιούνται στην αναλυτική εργασία, μεταφέρονται στο πρόσωπο του αναλυτή και εγκαθίστανται εκεί μέχρι να επιλυθούν (λύση μεταβιβαστικού). Η μεταβιβαστική νεύρωση ενέχει την έννοια της επανάληψης στο σχεσιακό επίπεδο-είναι μια επανάληψη ενός συγκρουσιακού φαινομένου, μιας παιδικής νεύρωσης.

Το χαρακτηριστικό της μεταβίβασης στις αναλύσεις βαριά διαταραγμένων ασθενών είναι ο τρόπος με τον οποίο ο αναλυτής θα επιτρέψει στο παρελθόν του αναλυόμενου να γίνει παρόν (Winnicott 1956). Στη νεύρωση μεταβίβασης το παρελθόν έρχεται στην αναλυτική συνεδρία ως παρελθόν. Στην περίπτωση των οριακών όμως, το παρόν πάει πίσω στο παρελθόν και είναι παρελθόν, φέρνοντας τον αναλυτή αντιμέτωπο με πρωταρχικές διαδικασίες (primary process) του αναλυόμενου μέσα στην αναλυτική σχέση.

Ο αναλυτής στη θεραπεία των οριακών δεν είναι «ως εάν» αλλά αποκτάει υλικότητα, «γίνεται» το εσωτερικευμένο κακό αντικείμενο, και ως εκ τούτου εκλείπει η υπόσταση του συμβολικού. Υπάρχει μια επανάληψη δίχως νοηματοδότηση, δίχως επιστροφή- μια μορφολογική παλινδρόμηση, φαινόμενο αποδιοργανωτικό. Συμβαίνει μια χωροχρονική σύγχυση κατά τη οποία χάνεται η σχέση με την πραγματικότητα. Αντί να γίνεται αναγωγή στο παρελθόν από τη θέση του παρόντος, το παρόν παύει να υπάρχει ως τέτοιο και γίνεται παρελθόν. Καταργείται έτσι ο ενδιάμεσος χώρος, το παίζει και, επομένως, η ίδια η σχέση.

Σημαντικός θεωρείται ο ρόλος των αντιμεταβιβαστικών αντιδράσεων στις αναλύσεις πολύ διαταραγμένων ασθενών, όπου η ανάπτυξη και βίωση έντονων αρνητικών συναισθημάτων όπως του μίσους, είναι αναγκαίο και απαραίτητο μέρος της θεραπείας («μίσος στην αντιμεταβίβαση», Winnicott 1947). Θα ήταν καλό ο αναλυτής να μπορεί να παλινδρομεί ο ίδιος συναισθηματικά στις ανάγκες του αναλυόμενου, σε πρωτόγονες ψυχικές καταστάσεις, ακόμα και στο σώμα του. Μέσα σε αυτήν την ατμόσφαιρα η σχέση εξελίσσεται έτσι που αργότερα μπορούν να δοθούν αποτελεσματικές ερμηνείες.

Στην περίπτωση των οριακών, ο όρος του μεταβατικού αντικειμένου και η διαφοροποίηση μεταξύ της **σχέσης** με το **αντικείμενο** και της **χρήσης** του **αντικειμένου**, συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση τη συνολικής συμπεριφοράς του αναλυόμενου μέσα από μια διαφορετική οπτική. Δίνεται νέα διάσταση στην εμπειρία της **καταστροφικότητας**. Το «μη σχετίζεσθαι» παύει να θεωρείται αποκλειστικά κατάργηση της σχέσης αλλά προσεγγίζεται ως προσπάθεια μετακίνησης από τη σχέση με το αντικείμενο στη χρήση του αναλυτή ως αντικείμενο.

Στην οπτική του Winnicott, η σχέση με το αντικείμενο είναι μια αρχαϊκού τύπου συγχωνευτική σχέση (δεν έχει συγκροτηθεί ακόμα η ετερότητα). Η μετάβαση από το συγχωνευτικό στο μη Εγώ (συγκρότηση ετερότητας), από τη σχέση στη χρήση, αποτελεί και τη μετάβαση στην πραγματικότητα. Για να συμβεί όμως αυτό, ο αναλυόμενος θα πρέπει προηγουμένως να έχει καταστρέψει το αντικείμενο. Η ικανότητα του αναλυτή να αντέξει την καταστροφή του (ως συγχωνευτικό αντικείμενο) και να επιβιώσει αυτής είναι κομβικής σημασίας.

Η ακολουθία έχει ως εξής:

1. Το υποκείμενο σχετίζεται με το αντικείμενο
2. Το αντικείμενο ανακαλύπτεται με μίαν υπό εν εξελίξει διαδικασία, δεν τοποθετείται στον κόσμο από το υποκείμενο.
3. Το υποκείμενο καταστρέφει το αντικείμενο
4. Το αντικείμενο επιβιώνει της καταστροφής.
5. Το υποκείμενο μπορεί να χρησιμοποιήσει το αντικείμενο.

Το αντικείμενο πάντα καταστρέφεται. Αυτή η καταστροφή αποτελεί το ασυνείδητο πλαίσιο για την αγάπη ενός αντικειμένου έξω από την περιοχή του παντοδύναμου ελέγχου του υποκειμένου-ενός αντικειμένου πραγματικού. Εδώ έγκειται η θετική διάσταση της καταστροφικότητας. Το αντικείμενο, επιβιώνοντας, τοποθετείται έξω από την περιοχή των αντικειμένων τα οποία εγκαθιστούν οι προβλητικοί ψυχικοί μηχανισμοί του υποκειμένου. Δημιουργείται έτσι ο κόσμος της σύντονης πραγματικότητας.

Ο κλασικός ορισμός της μεταβίβασης αποκτά μια ευρύτερη οπτική- τη διάσταση της δυνατότητας φαντασίωσης και συναισθηματικής συνειδητοποίησης του Εαυτού μέσα από τη χρήση του αναλυτή ως μεταβατικού αντικειμένου και ως αντικειμένου, που είναι πραγματικό αντικείμενο. Στη σφαίρα της ψυχικής λειτουργίας εμπεριέχεται το «παράδοξο» και η αποδοχή του: το υποκείμενο δημιουργεί το αντικείμενο, αλλά το αντικείμενο είναι εκεί αναμένοντας να δημιουργηθεί και να επενδυθεί ψυχικά.

Σχετικά με το αντικείμενο, στις περιπτώσεις των εξαρτήσεων, οι οριακή δομή της προσωπικότητας κρατιέται από ένα αντικείμενο μη ενδοβλημένο. Το αντικείμενο παραμένει εξωτερικό άρα και εξαρτητικό. Η εξαρτητική αυτή σχέση από/με το αντικείμενο **δεν πενθείται** διότι το «αντικείμενο», όντας χρηστικό (τιθέμενο στην υπηρεσία της υπαρξιακής επιβίωσης), παραμένει μερικό-δεν υφίσταται.

Στην αναλυτική σχέση, αναλυτής και αναλυόμενος αποτελούν μέρος μιας ευρύτερης συνολικής διαδικασίας κατά την οποία κάθε ένας «δημιουργείται» και «βρίσκεται» μέσα από τον άλλον. Προκύπτει λοιπόν μέσα από ένα κλίμα αμοιβαιότητας και ανταλλαγής μια καινούρια διαλεκτική δυναμική η οποία είναι περισσότερο από, απλά, μια σχέση με το αντικείμενο στη μεταβίβαση. Η ανάλυση έχει να κάνει με το «παιχνίδι» αναλυτή-αναλυόμενου, μεταβίβασης-αντιμεταβίβασης, στον μεταβατικό χώρο της συναισθηματικής τους σχέσης, εκεί

όπου ικανοποιείται η παιδική παντοδυναμία στην ενήλικη ζωή. Σε περίπτωση που το «παιχνίδι» δεν είναι εφικτό, στόχος του αναλυτή είναι να φέρει τον αναλυόμενο σε μια κατάσταση στην οποία μπορεί να «παίξει».

Ο αναλυτής δεν καλλιεργεί τη μεταβίβαση αλλά την παρατηρεί, προσπαθεί να την καταλάβει και να την ερμηνεύσει. Το πλαίσιο του παιχνιδιού πρέπει να φροντιστεί, να διατηρηθεί και να προστατευτεί από τις προκλήσεις του αναλυόμενου αλλά και από τις ενδεχόμενες παρορμήσεις του αναλυτή. Μόνο όταν οι ασυνείδητες εκδηλώσεις της μεταβίβασης μπορούν να βρεθούν μέσα στο πλαίσιο του παιχνιδιού, τότε είναι δυνατή η αναλυτική εργασία με αυτές. Η μεταβίβαση είναι ένα ασυνείδητο φαινόμενο πέραν του ελέγχου του αναλυτή και του αναλυόμενου.

«Ερμηνεύω για να δείξω τα όρια της κατανόησής μου» , λέει ο Winnicott, θεωρώντας πως η κατανόηση και η ερμηνεία της μεταβίβασης-αντιμεταβίβασης δεν αρκούν-οι ερμηνείες διακόπτουν τη φυσική πορεία της ανάλυσης. Οι αναλυόμενοι και μόνον αυτοί έχουν τις απαντήσεις. Το σημαντικό στοιχείο σε αυτά τα φαινόμενα (μεταβίβαση-αντιμεταβίβαση)είναι αυτό που συμβαίνει στη σχέση των δύο, η αμοιβαία δημιουργικότητα σε μια συνεχώς μεταβαλλόμενη και εξελισσόμενη αντικειμενότητα σχέση. Στόχος είναι μια νέα διαφορετική σχέση παρά μια καινούρια ευαισθησία.

Ο όρος της αντιμεταβίβασης εμπεριέχεται μέσα στο προσωπικό στυλ του αναλυτή και της ατμόσφαιρας, που δημιουργείται στη σχέση με τον αναλυόμενο. Η αντιμεταβίβαση έχει μια επιπρόσθετη αξία: προσφέρει στον αναλυόμενο ένα πεδίο προς κατάκτηση μαζί με τον αναλυτή, μέσα από την εμπειρία της διαπροσωπικής δημιουργικότητας. Όταν αυτό το «παιχνίδι» της δημιουργικότητας διακόπτεται, τότε ο αναλυτής θα πρέπει να ανατρέξει στην αυτοανάλυσή του.

Το παιχνίδι ως εμπειρία -ως παίζει- ενέχει τη δημιουργική συναίσθηση (apperception), το περισσότερο από οτιδήποτε άλλο κάνει το άτομο να νιώθει ότι τη ζωή αξίζει να την ζει. Το αντίθετό του θα ήταν μια στάση μη δημιουργικής και στεγνής συμμόρφωσης (με την έννοια της απλής ένταξης και άγονης προσαρμογής) στην πραγματικότητα με την επακόλουθη ματαιότητα που αυτό αναπόφευκτα θα επέφερε. Το παίζει λοιπόν, ως μια δημιουργική δραστηριότητα αναζήτησης του εαυτού στο χωρο-χρονικό συνεχές, αποτελεί μια βασική μορφή του ζην.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Συλλογικό επιμέλεια Βεργοπούλου Θ. (2001). Μεταβίβαση-Αντιμεταβίβαση. Χατζηνικολή, Αθήνα.

D.W. WINNICOTT (2019). Το παιχνίδι και η πραγματικότητα. Αρμός, Αθήνα.

D.W. WINNICOTT (2010). Φόβος κατάρρευσης. Άγρα, Αθήνα.